

Stereotipii lingvistice – de la discursul repetat la limba de lemn. Desemantizare graduală în cadrul discursului totalitar

Livia FEIDAROS (SEICIUC)
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Abstract: Between repeated discourse and the inflexible structures of the wooden language, linguistic stereotypes are dialectal constructions linguistically stable, that maintain the determinism of the signification created in the diachronic evolution of language, which is characteristic to the repeated discourse, but instead, loses gradually its functions and causes the appearance of some incompatibilities at the level of syntagmatic relations, being a precursor of the artificial structures specific to the wooden language.

Our study proposes an analysis of the way linguistic stereotypes solidarize with thought stereotypes, and become causal factors for the conventional assignment of sense in the case of wooden language structures and of the gradual corruption process of their functions, in the totalitarian discourse.

Keywords: *linguistic stereotypes, repeated discourse, wooden language.*

Discursul repetat reprezintă codificări de enunțuri stilizate și rafinări semantico-expresive prin care o comunitate umană se raportează la spațiul spiritual propriu. Aceste construcții lingvistice conțin în componența lor cuvinte ale uzului comun, dar și elemente specifice (arhaisme, regionalisme), ce alcătuiesc împreună o structură semantică unitară și fixă, cu rolul de a înmagazina și transmite un anumit tip de informație, și anume o informație de identificare a propriei apartenențe a fiecărui individ la comunitate. Constituirea și intrarea în uz satisfac o necesitate socială de tip arhetipal, ce reprezintă schema de conduită și de recunoaștere a tiparului comunitar, mecanismul de acțiune la nivel mental având la bază același principiu ca mecanismul de formare a tabuurilor din societățile arhaice.

Discursul repetat, ca și tabuul, are o geneză naturală, dacă privim din perspectiva evoluției limbii - în diacronia ei, este intrinsec și inerent ființei umane și posedă un determinism adaptativ. „Structura fixă oferă siguranța faptului că ceea ce este transmis nu poate fi contrazis sau încălcat, fapt care motivează frecvența cu care vorbitorii apelează la acest tip de comunicare.” [Necula, 2008:89] Tabuizarea discursului vizează tocmai faptul că aserțiunile nu pot fi *contrazise* sau *încălcate* iar acest mecanism are la bază valoarea de adevăr a afirmațiilor. Inițial, aceste structuri aveau valoare de adaptare

a individului la comunitate, integrând în palierul lor semantic o anumită formă de autoritate. Acest tip de autoritate era necesară în societățile de tip arhaic ce nu erau instituționalizate și a căror reguli sociale nu erau secondate de o structură etică proprie. Mai mult decât atât, în cazul discursului repetat, forma repetitivă are rolul de a anula instanța de contestate a afirmațiilor caracteristică bazei funcționale a procesului cognitiv, însă pe baze evolutiv-fiziologice ale gândirii, spre deosebire de limba de lemn sau alte tipuri de stereotipii care nu au o evoluție firească, naturală, istorică din perspectiva evoluției limbii. [Richards, 1987:200-206] Deși vizează funcția expresivă a limbii, în plan secundar, aceste structuri, ce se repetă într-o formă neschimbată, posedă, ca funcție, caracteristica amintită mai sus, și anume cea de inserție a individului în comunitatea din care face parte. În procesul decodificării este necesară cunoașterea codului de către interlocutor, și tocmai acest aspect demonstrează caracterul adaptativ al comunicării și necesitatea folosirii lui. Dacă am exclude această funcție, de recunoaștere interindividuală, ne-am putea întreba de ce nu apar în uz structuri inovatoare, dinamice, expresive, ale căror combinații să justifice întru totul funcția expresivă. De asemenea, forma fixă a construcțiilor alcătuite din cuvinte al căror sens propriu însumat diferă de cel al ansamblului, interpune o barieră la nivelul comunicării între indivizi diferiți cultural, din cauza lipsei șablonului de decodificare.

Nucleul semantic al construcțiilor discursului repetat reprezintă o selecție competentă și expresivă de noțiuni ce conturează modelul stereotipului etnic ce atribuie identitate vorbitorului. Ceea ce face diferența între discursul repetat și stereotipiile din limbă este, pe de o parte, semnificația, și, pe de altă parte, funcția. Discursul repetat creează un cadru al semnificării afective, expresive, emoționale, paliere ce nu mai sunt într-atât de reprezentative în cazul discursului stereotipizat, unde, pregnant, se manifestă semnificația lexicală. Dacă în cazul discursului repetat funcția expresivă este dublată de funcția de inserție și de recunoaștere a indivizilor comunității, în cazul stereotipiilor funcția expresivă se pierde și uneori se anulează, prin urmare discursul va căpăta note de superficialism și convenționalism. În schimb, funcția de integrare se păstrează, în realitate, aceasta fiind mobilul intenției vorbitorului de a face uz de stereotipii și clișee. Dacă am analiza acest tip de discurs din perspectiva lui Tudor Vianu [1981] asupra dublei intenții a limbajului, am putea afirma că discursul stereotipizat se orientează spre o formă reflexivă ce implică automatismul psihic al subconștientului. În acest caz avem de a face cu un paradox, întrucât intenția de comunicare și de accesibilitate la public vizează funcția tranzitivă, iar implicarea stereotipurilor de gândire ale subconștientului ce se reflectă în stereotipiile de limbaj – pe cea reflexivă. Concluzionând, avem de a face cu o intenție tranzitivă ce generează un fapt de limbă reflexiv. Extrapolând această observație asupra caracteristicilor discursului politizat comunist, observăm o exacerbare a funcției reflexive, acest fapt survenind ca o consecință a legilor evoluționismului social. Individul uzează de clișeele limbii, omologate ideologic, pentru a-și exprima propriile aserțiuni, nu cu intenția de a transmite informație, ci cu intenția de a-și exprima adeziunea ideologică și de a evita repercusiunile punitive ale sistemului. Deci clișeele și stereotipiile, în cazul discursului comunist, reprezintă o adaptare a individului la mediul social specific regimului totalitar.

Chiar dacă am putea fi tentați să asimilăm discursul repetat stereotipiilor, între cele două există o deosebire ce constă în intenția pe care o are vorbitorul în cadrul comunicării. Dacă în primul caz semnificația poartă o încărcătură afectiv-emoțională, iar intenția de comunicare este expresivă și de integrare, în cel de-al doilea subiectul aplică involuntar legea minimului efort [Zafiu, 2007b:45], care îl determină să aleagă o variantă predefinită din varii motive: ca modalitate de adaptare la o situație de stres, pentru a egaliza plafonul de comunicare între el și interlocutor și, nu în ultimul rând, pentru a-și afirma apartenența la un grup comun. Putem afirma că stereotipiile lingvistice nu reprezintă o manifestare a creativității, ci mai curând o perpetuare a cutumelor în comunicare. Trecerea de la discursul repetat la stereotipiile lingvistice se face gradual. În realitate este evident faptul că putem considera discursul repetat un precursor al limbajului stereotip, însă diferențele constau în gradul de complexitate semantică și funcțională dată de relația contextuală.

În relația pe care ambele categorii de discurs o dezvoltă cu eufemismul putem aprecia că procesul eufemizării se adresează discursului repetat, dar și stereotipiilor. Discursul repetat cu rol de eufemizare vizează acele noțiuni devenite tabu într-o anumită cultură, iar sintagma de substituție e selectată pe criterii adaptative și natural-evolutive, în modul pe care l-am menționat anterior. Un exemplu în acest sens ar fi cuvântul *drac* înlocuit cu expresia *cel de pe comoară*. În cazul construcțiilor stereotipe, procesul eufemizării se produce pe baza selecției sociale, adică se configurează cu intenție o anumită structură înlocuitoare pentru noțiunea tabu și se propagă de cele mai multe ori prin mass-media, intrând în uz ulterior ca o consecință a selecției pe criterii de reprezentativitate și de încărcătură semantică, utilizată ulterior ca urmare a dorinței individului de a se integra mai ușor în relația de comunicare și de a facilita procesul de decodificare.

Există categorii de stereotipii lingvistice care au funcție de manipulare și influențare a individului și a maselor. Discursul publicitar sau discursul politic conțin structuri lingvistice care dețin un astfel de rol. Inițial inovator, discursul de mobilizare își pierde din valoarea expresivă, de multe ori datorită contextului comunicării și deteriorării relațiilor sintagmatiche. Clișeu lingvistic este de multe ori util și, chiar dacă inițial aceste expresii apar ca urmare a dorinței de inovare a discursului și ulterior devin clișee, aceste structuri sunt funcționale în plan social, pentru că participă la formarea opiniei publice prin crearea solidarității de grup. Acest aspect poate determina o corelare între reprezentările verbale stereotipe și normele grupului, mai ales când acestea reprezintă reguli nescrise. Structurile clișeice cu caracter manipulator sau mobilizator se structurează în jurul unei terminologii specifice tipului de regim politic, dar, întrucât cuvintele-cheie nu stabilesc o relație adecvată și nuanțată, în mod plastic, cu determinanții, iar relația dintre construcția lingvistică și context nu este coezivă, pierde din forța expresivă, iar efectul mobilizator rezultă doar din relația de condiționare dintre un stimul cunoscut și o reacție adecvată la acesta. Acest lucru poate surveni doar în condițiile în care există deja un cadru ideologic structurat și reacția-reflex centrată în jurul acestuia.

Stereotipurile specifice discursului politic obțin ca efect reconfirmarea adeziunilor și a opțiunilor ideologice create anterior. Ca exemplu, ne putem referi la modificarea graduală a discursului comunist, începând cu perioada de ilegalitate a

regimului, în care discursul politic era strategic, mobilizator, iar structurile stereotipe erau reprezentate de îndemnuri la acțiune, mesaje patriotice, stimularea motivațiilor înalte, sloganuri expresive și adecvate contextului, ca ulterior, în ultimii ani ai regimului, acestea să-și piardă funcția mobilizatoare, limitându-se la a genera o stare de mentenanță ideologică, mergând până la pierderea de conținut semantic în cazul discursului totalitar.

Limba de lemn este o manifestare a puterii de clasă. Deosebindu-se de discursul comunist mobilizator și patriotic din perioada de ilegalitate, rolul clișeeilor și structurilor lingvistice rigide este acela de a reconstrui, de a reconfigura modalitatea de raportare a individului la societatea de tip nou. Limba suportă desemantizări, resemantizări, pierderea și coruperea funcțiilor comunicării, în special cea expresivă, întrucât aceasta este strâns corelată cu plafonul afectiv-emoțional, valorile morale și capacitățile cognitive și culturale ale emițătorului. Pierderea semnificației se datorează, pe de o parte, modificării contextului lingvistic și extralingvistic, fapt care afectează inclusiv funcția referențială, și, pe de altă parte, atribuirii construcției lingvistice unui sens ascuns, subliminal. Un exemplu în acest sens ar fi construcția: „eliberarea clasei muncitoare de sub jugul burghezo-moșieresc”, care, inițial, avea rol de obiectiv al platformei politice și îndemna la revoltă, protest, revendicarea de drepturi, preluarea puterii. Prin schimbări la nivelul contextului discursiv, această formulă pierde intenția de a transmite mobilizarea la luptă, dar păstrează aceeași formă doar pentru a se înscrie într-un cadru ideologic, fapt care, justifică pe deplin apariția unei etici de tip nou și anume etica comunistă. Prin urmare, se face trecerea de la o realitate obiectivă și concretă - lupta de clasă, la o realitate ideologică ce se adresează unei alte instanțe a psihicului, și anume, supraconștientul. Acest lucru are și o explicație fiziologică, întrucât, în aria temporală a creierului uman, se află un anumit centru care, prin stimulări electromagnetice determină apariția unor trăiri percepute de individ a fi de natură mistică. Aceste impulsuri electromagnetice apar în prezența unor stimuli de natură lingvistică cum ar fi discursurile politice cu caracter de manipulare. Prin urmare, desemantizarea acestor structuri și atribuirea convențională de sens nu fac altceva decât să modifice instanța psihică căreia i se adresează. În primul caz, avem de a face cu o mobilizare la luptă controlată de sistemul limbic, și deci, se adresează incoștientului, în cel de al doilea, aceleași structuri lingvistice îndeplinesc funcția de a recrea parametrii valorilor morale și, deci, se adresează supraeului. Mai mult decât atât, se observă o schimbare de sens a unor noțiuni din interiorul structurilor, cum ar fi *jugul burghezo-moșieresc*, care, în contextul perioadei de început, își păstra semnificația proprie, ca mai apoi, devenind o componentă a limbii de lemn, să capete un nou sens atribuit subliminal, și anume cel de „occident, democrație, libertatea de expresie, capitalism”.

Mecanismele regulatoare cu caracter social ce au favorizat apariția limbii de lemn sunt propaganda și cenzura. Aceste două mecanisme conduc la stereotipizarea discursului, primul având rolul de a selecta și de a integra structurile-clîșeu cu rol adaptativ-ideologic, iar cel de al doilea de a anula raportul sintactic de incidență din cadrul discursului ce vizează aspectul semantico-sintactic, având ca efect decuplarea planului comunicării propriu-zise de planul interpretării (planul atitudinilor) [Dănilă, 2004-2006:117-128], prin urmare discursul nu mai poate fi supus unei analize critice în raport cu valorile opiniei la nivelul socialului. În articolul cu titlul *Pe marginea convenției de*

armistițiului apărut în ziarul „Scânteia” în septembrie 1944, deci după alierea istorică a României cu Uniunea Sovietică, apare, pentru prima dată, ideea de control al maselor prin intermediul presei, și anume, „Art. 16 stabilește necesitatea colaborării guvernului român cu cel aliat (sovietic) pentru controlarea mijloacelor de influențare a opiniei publice.” [Scânteia, 1944:3]

Deși în publicațiile perioadei de început a regimului comunist apar articole de tipul comunicatelor de presă în care discursul își păstrează funcțiile și este adecvat contextului politic, apar și structuri ce vor deveni ulterior stereotipe.

Analiza noțiunilor și structurilor lingvistice specifice doctrinei marxiste

Esența ideologiei comuniste rezidă în materialismul dialectic, concept definitoriu în progresul științelor în viziunea lui Marx. De altfel, Marx considera că evoluția unei societăți trebuie să aibă loc în mod controlat, pe baze științifice, astfel rezultând noțiunea de socialism științific. În realitate, acesta folosește maniera dialectică nu ca pe un „Proces de gândire care rezidă în analiza și discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului (...)” DEX '09 [2009], ci ca pe o modalitate de a evidenția rolul controlului și motivarea pentru schimbarea orânduirii de tip capitalist. De altfel, el vrea să contrapună accepțiunii filozofice a termenului – ce atribuia dialecticii principiile anticilor precum Heraclit sau cele ale idealiștilor ca Hegel – un sens polemic, dinamic, inspirat de principiile fundamentale ale dialecticii, precum lupta contrariilor, materializată pe plan social în lupta de clasă. Deci, dialectica, aplicată pe fenomenele sociale din perioada capitalistă, impune, ca rezultat al unei evoluții sociale justificabile științific, anularea claselor sociale și a diferențelor materiale dintre indivizi. Acest lucru Marx îl explică într-o scrisoare adresată lui Engels în anul 1858 din Manchester: „Trecerea de la capital la proprietatea funciară este prezentată și istoricește, deoarece forma modernă a proprietății funciare este produsul acțiunii capitalului asupra proprietății funciare feudale etc. Tot astfel și trecerea de la proprietatea funciară la munca salariată este prezentată nu numai ca un proces dialectic, ci și ca un proces istoric, întrucât produsul final al proprietății funciare moderne este statornicirea generală a muncii salariate (...)”. [Marx, Engels, 1968:279]

Conceptul pe care l-a creat Marx se regăsește în publicațiile de presă și în cuvântările cu caracter ideologic, însă acesta suportă, uneori, transformări de natură semantică și chiar conceptuală. În *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism* din 1972, se regăsește conceptul marxist, căruia i se atribuie un rol inovator, de transformare radicală a abordării social-istorice a realității românești prin *concepția revoluționară despre lume și viață. Materialismul dialectic și istoric* creează esența cadrului ideologic a percepției și analizei obiective a *întregii dezvoltări istorice a poporului român* (p.7). Folosind termenul *revoluționar* ca determinant pentru *lume și viață*, acesta capătă o semnificație dublă, de „inovator” pe de o parte, făcând explicită referire la elementul de noutate a materialismului dialectic, dar și de „simbol al luptei de clasă” prin înfăptuirea revoluției proletare. Însă în accepțiunea materialismului dialectic marxist, termenul *revoluție* se află în strâns raport cu cel de *evoluție*, ambele făcând referire la schimbările cantitative și calitative ce vizează principiile fundamentale ale dialecticii: *unitatea și lupta contrariilor*. În

contextul de față, prin folosirea termenului *revoluție* sub forma adjectivului derivat de la acesta, se estompează tocmai această semnificație, prevalând sensurile menționate anterior, cu scopul de a conferi o continuitate imuabilă procesului evolutiv social, din care lipsește etapa *revoluție*, ce poate defini la un moment dat o etapă de transformare radicală a organizării sociale. De altfel, lupta contrariilor exprimată prin lupta de clasă nu se mai regăsește în societatea de tip socialist în care nu mai sunt diferențieri în plan vertical între clasele sociale, iar singura etapă de transformare a societății de tip socialist rezidă în atingerea țelului suprem, cel de înlăptuire a comunismului, etapă ce constituie o desăvârșire a progresului și nu un salt *revolutiv*, consecință a acumulării de schimbări în etapele evolutive ale societății.

Cuvântul *dialectic*, care de cele mai multe ori este asociat în construcția *materialism dialectic*, face referire și determină noțiuni ce fac parte exclusiv din sfera doctrinei marxiste: *unitatea dialectică dintre sarcinile naționale și cele internaționale* (p.9), *pe baza analizei materialist-dialectice a marilor schimbări* (p.9), *spiritul concepției revoluționare materialist-dialectice* (p.11), *concepția științifică, materialist-dialectică și istorică a partidului* (p.16), *pe baza concepției materialismului dialectic și istoric* (p.26), *analiza materialist-dialectică și istorică a realității* (p.65) etc. Pe baza asocierilor care se formează între un substantiv și adjectivul determinant – *unitatea dialectică, analiza dialectică, concepția dialectică, materialismul dialectic* – observăm configurarea unor structuri-șablon ce suprimă contextului necesitatea de crea un cadru concret al comunicării. În acest sens, structurile discursive precum: *la baza, în spiritul, pornind de la*, sunt singurele ce poartă în sine un conținut informațional, făcând conexiunea dintre acțiuni, deziderate, obiective de lucru, programe, cu toată informația ideologică cuprinsă în aria semantică conceptuală, însă despre aceste acțiuni, deziderate, obiective de lucru etc., nu se precizează, în mod concret, nimic. De exemplu, despre *processe și transformări care au loc în lumea contemporană* (p.7) se precizează că sunt *mari*, iar *realitățile economico-sociale* (p.7) sunt *concrete*. De asemenea, *obiectivele și direcțiile fundamentale ale politicii* (p.7) se stabilesc *pe baza analizei (...), (a) marilor schimbări, (...) a tendințelor dezvoltării, (...) a cursului evenimentelor*.

În cadrul terminologiei doctrinei marxiste regăsim și noțiunile *socialism* respectiv *comunism*. Se consideră că, în viziunea lui Marx socialismul ar fi „prima fază a orânduirii comuniste, făurită pe baza lichidării modului de producție capitalist, întemeiată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare și pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție.” [DN, 1986]. Comunismul, ca etapă ulterioară, aplică legea economică „de la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale” [DLRLC, 1955-1957], iar în viziunea lui Stalin „în societatea comunistă fiecare muncește după capacitățile sale și primește articolele de consum nu după munca depusă de el, ci după nevoile pe care le are un om ridicat din punct de vedere cultural” [DLRLC, 1955-1957]. Se impune, totuși, să facem o diferențiere între socialismul ca etapă de trecere spre comunism al lui Marx și socialismul de tip francez al secolului al XIX-lea, între care există deosebiri ce interesează modul de repartitie al produsului social, cel de tip francez avînd tendința de a mai păstra unele legi economice care sunt de sorginte capitalistă, și anume păstrarea proprietății private. În acest sens, Marx își exprimă opinia într-o scrisoare adresată lui Engels: „Aceste două capitole conțin totodată o critică nimicitoare a socialismului proudhonist, actualmente la modă în

Franța, care vrea să păstreze producția privată, dar să organizeze schimbul produselor private, vrea marfa, dar nu vrea banii. Comunismul trebuie să se descotorosească înaintea de toate de acest «frate mincinos»”. Prin urmare el introduce termenul de *socialism științific* ce reprezintă „parte constitutivă a marxism-leninismului, care studiază procesul trecerii omenirii de la capitalism la comunism” [DLRLC, 1955-1957].

Dacă socialismul științific al lui Marx prevedea dispariția claselor sociale, în perioada dictaturii comuniste din România anilor '70, acestea existau sub formula: clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, însă nu erau discrepanțe în plan vertical între acestea, nu era stabilită o ierarhie valorică, ci împărțirea pe clase sociale reprezenta o divizare pe criterii de pregătire, utilă în cadrul repartizărilor de forță de muncă pe diferite sectoare. Ideea de uniformizare, de dispariție a claselor sociale, de creare al unui conglomerat social cu o arhitectură omogenă din perspectiva discrepanțelor individuale o reprezintă comunismul, societate acătuită din *oameni ai muncii*, împănați deopotrivă cu veleități intelectuale și artistice, indiferent de sectorul de activitate în care activează. Această perspectivă este prezentată de Ceaușescu în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism* din 1972: „Partidul va exista atât timp cât își va exercita misiunea de a conduce transformarea revoluționară a societății, edificarea socialismului și comunismului. Partidul va dispărea treptat, odată cu dispariția claselor, cu omogenizarea deplină a societății comuniste. Procesul de dispariție a partidului se va realiza, în mod evolutiv, prin integrarea sa în viața societății, prin participarea tot mai organică a membrilor de partid la întreaga viață socială în strânsă legătură cu masele populare” (p.111).

În continuare vom analiza modalitatea în care acești doi termeni ai doctrinei marxiste stabilesc relații semantice și contextuale, prefigurând structuri stereotipe sau cu potențial stereotip, acumulând, sau, dimpotrivă, pierzând semnificația originară din lucrarea selectată anterior. Pentru a evidenția rata cu care se repetă acești doi termeni în text, și structurile lingvistice în care aceștia devin funcționali, vom lua ca eșantion de studiu cele cinci pagini din argumentul introductiv al lucrării, *Din partea Comisiei de Redactare a a Programului Partidului Comunist Român*:

Selectând următoarele structuri: *societății socialiste multilateral dezvoltate* (p.8), *înaintare spre comunism* (p.8), *socialism științific* (p.8), *edificarea orânduirii noi, socialiste* (p.8), *societatea socialistă multilateral dezvoltată – ca fază superioară a socialismului* (p.8), *trecere spre comunism* (p.8), *orînduire comunistă* (p.8), *edificarea socialismului* (p.8), *națiune socialistă* (p.9), *țelul măreț al edificării comunismului* (p.9), *mărețele idealuri ale socialismului și comunismului* (p.9), *victoria istorică a societății socialiste* (p.9), *națiunii noastre socialiste* (p.9), *orânduirii noastre socialiste* (p.10), *edificare a societății socialiste, înaintare spre comunism* (p.10), *societatea socialistă românească* (p.10), *natiunii noastre socialiste* (p.10), *făurirea societății noastre multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism* (p.10). observăm următoarele aspecte:

- În primul rând conceptului de *socialism* i se atribuie caracteristicile socialismului științific marxist - leninist prin construcția *societate socialistă multilateral dezvoltată*, iar această construcție aparține ideologiei endemice, specifice regimului lui Ceaușescu. Pentru a exprima bazele științifice ale evoluției sociale;

- Substantivul *edificare*, ce provine din verbul *a edifica* la infinitiv, având semnificația de „a zidi, a ridica, a clădi (construcții monumentale)” [DEX, 2009], asociat socialismului exprimă procesul de construcție socialistă ce se află deja în plină desfășurare, capătă și valoare de obiectiv prin substantivizare, dar și de perpetuare a acestui obiectiv, de asemenea, capătă și valoare de construcție solidă, infailibilă. *Edificare* determină și noțiunea de *comunism* și posedă aceeași valoare, cu mențiunea că în structura, *țelul măreț al edificării comunismului*, cuvintele *țelul măreț* proiectează dezideratul nu atât într-un plan temporal ulterior, ci mai curînd într-un proces de planificare al obiectivelor prioritare.

- Termenul *comunism* este asociat cu substantivul *înaintare*, a cărui sens este reprezentat prin „dezvoltare, progres, propășire” cu specificarea că utilizarea în acest sens este învechită. [DLRLC, 1955-1957] și provine din verbul la infinitiv. Această structură renunță de a transmite acțiunea propriu-zisă prin substantivizarea verbului, dar în subsidiar dorește să mențină ideea de acțiune, mai curînd o acțiune a trecutului revoluționar, marcat de cuceriri pe fronturile social, economic, politic și ideologic, și din acest motiv este preferată această formă mai perimată. Asocierea cu prepoziția *spre* conferă acțiunii subsidiare o orientare formală, ce nu integrează în faptul comunicării o intenție precisă, întrucât ideea de comunism poate fi asociată deopotrivă ca un fapt localizat în spațiu cât și ca un fapt realizabil în timp. Din această cauză prepoziția *spre* dobîndește o oarecare ambiguitate semantică căpătînd valoare atât spațială cât și temporală iar această ambiguitate o transmite structurilor discursive în care se manifestă. De asemenea *înaintare*, ca și substantivul *trecere* împreună cu prepoziția *spre* au rolul de a surclasa orînduirea de tip comunist în raport cu socialismul decât dacă s-ar fi utilizat o structură ca „trecerea de la orînduirea socialistă la orînduirea comunistă”.

- Se observă faptul că, în jurul noțiunii *socialism* gravitează cuvinte ca *națiune*, *istorie*, *societate*, *orînduire* termeni care definesc în cadrul acestor structuri un perimetru de identificare a fiecărui individ cu spațiul de apartenență socială, ce posedă puternice impregnări ideologice

Analiza structurilor stereotipe sau cu potențial de stereotipizare specifice ideologiei PCR

În cadrul discursului politizat se structurează construcții lingvistice stereotipe, sau cu potențial stereotip, cu rată mare de repetare, atât în cadrul eșantioanelor restrânse, cum sunt paragrafele și capitolele, cât și în cadrul general al discursului, fapt ce conferă acestuia un caracter monoton și uniform. Observăm constituirea unui vocabular ideologic, sărac în noțiuni, în jurul cărora determinanții se distribuie în structuri adecvate efectului pe care intenționează să îl producă. Practic, putem vorbi de combinări și permutări în masa noțională, mecanisme ce reconfigurează sistemul de raportare cognitivă a receptorului, creînd un cadru pentru formarea unei asocieri semantice false, ce ignoră semnificația originară a cuvintelor, integrînd doar semnificația ideologică. În acest sens, în limbajul comun, nu se mai face uz de anumite structuri ce au fost încărcate de conținut ideologic, întrucât acestea fac întotdeauna trimitere la limbajul politizat.

În continuare, vom identifica aceste tipuri de structuri în lucrarea *Plenara Consiliului Național al Organizației Pionierilor din 1977*:

Angajare fermă, rezultate remarcabile, înfăptuirea cu succes, transformarea revoluționară, dezvoltarea multilaterală, educare prin muncă, a intensifica eforturile, formare în spirit patriotic, revoluționar, conducerea nemijlocită, susținut efort de progres, în spirit revoluționar, în spiritul hotărârilor, mobilizarea eforturilor, ridicarea neconținută a nivelului, atenție sporită, în spiritul indicațiilor, în spiritul prevederilor, transpunerea în practică a prevederilor, înflorirea patriei noastre socialiste, creșterea nivelului conștiinței și responsabilității, în lumina hotărârilor, susținute eforturi, sarcini sporite, transformare revoluționară, atmosferă de unanimă aprobare, a se mobiliza cu toate eforturile, înfăptuirea procesului, o mai temeinică preocupare, temeinică îndrumare, în spiritul înaltelor exigențe, în vederea transunerii în viață, creșterea spiritului de răspundere, a participa nemijlocit, a contribui nemijlocit etc.

Din aceste exemplificări, putem remarca următoarele:

- Verbele sub forma infinitivului lung: *angajare, înfăptuire, transformare, dezvoltare, educare, formare, conducere, mobilizare, ridicare, creștere* chiar dacă din punct de vedere al semnificației sunt diferite, acestea găsesc un numitor semantic comun în raportarea la procesul de reconfigurare socială, și chiar dacă nu exprimă o acțiune explicită, implică participarea la o angajare în acțiune ;

- Observăm că adjective ca: *fermă, susținut, sporit, temeinic*, au o bază semantică comună, aflându-se într-o stare de relativă sinonimie în sensuri ca: „perseverent”, „intransigent”, „hotărât”, „profund”, ele formează structuri clișeice și sunt ușor de recunoscut mai ales că, pentru un efect mai accentual preced, de multe ori, substantivul;

- Formule discursive clasificate morfosintactic, după cum urmează:

1. prepoziție plus substantiv (locuțiuni prepoziționaleși adverbiale): *în vederea, în spiritul, la baza, cu hotărâre, cu fermitate*;
2. substantiv plus adjectiv: *înfăptuirea neabătută, planul cincinal, în plină dezvoltare, transformări revoluționare, întregul popor, bunăstarea materială și spirituală, marile realizări, mărețe înfăptuiri, misiune istorică*;
3. substantiv plus și plus substantiv: *lipsuri și neajunsuri, independență și suveranitate, progres și civilizație*;
4. substantiv plus substantiv (din infinitiv urmat de complementul său direct): *depășirea arieratelor, cuceriri ale științei și tehnicii, ridicarea nivelului*;
5. verb plus adverb: *a înfăptui neabătut, a aplica neabătut*, (nu reprezintă un clișeu ci doar adverbul devine stereotip mai cu seamă în varianta adjectivală);
6. substantive obținute prin derivare cu prefix negativ: *nerecurgerea la forță, neamestecul în treburile interne (eufemizare), neajuns*;
7. structuri complexe.

BIBLIOGRAFIE

- „Scântea”, 1944. Organ al Comitetului Central al P.C.R., Anul I, nr.2, 22 septembrie, p.3.
- Dănilă, Elena, 2004-2006. *Incidența – identitate semantică și diferențiere gramaticală (cu referire specială la verbele de posibilitate și aparență)*, în „Anuar de Lingvistică și Istorie literară”, tom XLIV-XLVI, p. 117-128.
- Diaconescu, Ion, 1995. *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică.
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, 2009. București, Editura Univers Enciclopedic.
- Dicționar de neologisme (DN)*, 1986. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Dicționarul limbii române literare contemporane (DLRLC)*, 1955-1957. București, Editura Academiei Republicii Populare Române,
- Dumistrăcel, Stelian, 2006. *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Lippmann, Walter, 2009. *Opinia publică*, Editura Comunicare.ro, București.
- Marx, Karl, Engels, Friedrich, *Opere*, 1968. Vol. 29, București. Editura Politică, p. 279.
- Necula, Gina, 2008. *Limba de lemn împotriva imaginarului lingvistic religios în discursul literar. Expresii izgonite*, în „Philologica Jassyensia”, Nr. 2, IV, p. 87-97.
- Pinker, Steven, 2009. *Cum funcționează mintea*, Editura All.
- Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, 1972, București, Editura Politică.
- Richards, Robert J., 1987. *Darwin and the Emergence of Evolutionary Theories of Mind and Behavior*, University of Chicago Press, Chicago.
- Vianu, Tudor, 1981. *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București.
- Zafiu, Rodica, 2007a. *Discursul repetat între alteritate și creativitate*, Iași, Institutul European.
- Zafiu, Rodica, 2007b. *Limba și politică*, București, Editura Universității din București.

ANEXE

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, 1972,
Editura Politică, București.

La baza analizei întregii dezvoltări istorice a poporului român stă concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric. În spiritul acestei concepții, concluziile, obiectivele și previziunile Programului pornesc de la realitățile economico-sociale concrete ale societății socialiste românești, precum și de la marile procese și transformări care au loc în lumea contemporană, în dezvoltarea generală a societății umane.

p.7

Pornind de la unitatea dialectică dintre sarcinile naționale și cele internaționale ale partidului nostru, Programul stabilește — pe baza analizei materialist-dialectice a marilor schimbări care au loc în viața social-politică a omenirii, a tendințelor dezvoltării mondiale, a cursului evenimentelor internaționale — obiectivele și direcțiile fundamentale ale politicii și activității externe ale Partidului Comunist Român și Republicii Socialiste România, în concordanță cu cerințele mersului înainte al societății umane. Programul contribuie la

p.9

noul în toate domeniile de activitate. Numai acționând în spiritul concepției revoluționare materialist-dialectice, partidul își va putea îndeplini cu cinste misiunea sa istorică de forță politică conducătoare a națiunii noastre socialiste.

p.11

Programul înarmează pe comuniști, pe toți cetățenii patriei cu concepția științifică, materialist-dialectică și istorică a partidului asupra transformării revoluționare a societății noastre și a lumii contemporane, întărește încrederea întregului popor român în cauza socialismului, în victoria luptei pentru colaborarea internațională și pace în lume.

p.16

partidului. Elaborat pe baza concepției materialismului dialectic și istoric, a legilor obiective ale dezvoltării sociale, el înarmează partidul cu principiile științifice ale comunismului. Programul arată fiecărui membru

p.24

pei următoare a istoriei României socialiste. Pornind de la analiza materialist-dialectică și istorică a realității, Programul definește strategia generală a partidului, al cărui scop principal este făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru edificarea comunismului în România.

p.65